

Návrh Systému Hodnocení výsledků výzkumných organizací platný pro roky 2012 až 2014

Shrnutí: Materiál uvádí 3 varianty postupu při přípravě návrhu státního rozpočtu na oblast VaVaI v období let 2012 až 2014, tedy SR 2013-2015 a střednědobé výhledy SR 2014-2017 do doby, než budou známy výsledky projektu „Efektivní systém hodnocení a financování výzkumu, vývoje a inovací“, zkráceně „IPn Metodika“ Ministerstva školství mládeže a tělovýchovy a na něj navazujícího celonárodního hodnocení výzkumných organizací.

Úvod

Rada pro výzkum, vývoj a inovace při přípravě návrhu státního rozpočtu na oblast VaVaI postupuje dle § 5a odst. 2 písm. b) zákona č. 130/2002 Sb.¹, který jmenuje tři východiska ze kterých má návrh vycházet. Dosud se při zpracování tohoto návrhu rozpočtu používalo pouze jedno zákonem uváděné východisko - hodnocení výsledků výzkumných organizací (dále jen „VO“). Postup při hodnocení výsledků VO je dán Metodikou hodnocení výsledků výzkumných organizací a hodnocení výsledků ukončených programů (dále jen Metodika) schvalovanou vládou. Poslední Metodika byla schválena usnesením vlády ze dne 4. srpna 2010 č. 555, ve znění usnesení vlády ze dne 11. května 2011 č. 340 a je platná pouze pro rok 2011. Další zákonem uváděná východiska (tj. priority dle Národní politiky výzkumu, vývoje a inovací a výsledky mezinárodního hodnocení výzkumu a vývoje v České republice) nehrála dosud při přípravě návrhu rozpočtu na oblast VaVaI dostatečnou roli. Tato situace by se měla změnit s ohledem na přípravu *Priorit orientovaného výzkumu*, které má vláda schválit v létě 2012 a které nahradí stávající platné *Dlouhodobé základní směry výzkumu*.

Pro přípravu SR 2013 během roku 2012 a dále (až do přípravy SR 2015 v roce 2014), zatím žádný předpis navržen ani schválen není. Období do roku 2014 je zvažováno proto, že po roce 2014, jak vyplývá z opatření A 3-1 Národní politiky výzkumu, vývoje a inovací ČR na léta 2009 – 2015, budou zpracovány vícesložkové oborové metodiky. Dále bude zavedeno oborové hodnocení, které zohlední specifika výsledků jednotlivých skupin příbuzných oborů a další společná kritéria těchto skupin (např. kapacity, strategie a další ukazatele potenciálu pro budoucí rozvoj hodnocených institucí). Na základě takto vzniklých ukazatelů bude možné objektivně a ekonomicky rozhodovat o výši jednotlivých alokací finančních prostředků ze státního rozpočtu. Tuto problematiku bude řešit zejména projekt MŠMT „Efektivní systém hodnocení a financování výzkumu, vývoje a inovací“ (dále jen „projekt IPn Metodika“). Rada tento projekt vítá, avšak uvědomuje si, že není možné bezvýhradně spoléhat na výsledky sebelépe koncipovaných projektů, neboť podle platného znění Zákona č.130/2002 Sb. ve znění pozdějších předpisů RVVI zajišťuje přípravu Metodiky hodnocení výsledků VO (§35, odst.2c) a následně též vlastní hodnocení výsledků VO (§35, odst.2d). Proto je třeba věnovat velkou pozornost přechodovému období (2012-2014) a neuzavřít prostor pro budoucí jednání a diskuse Rady v této důležité oblasti.

Nulovou variantou by bylo po dobu přechodného období rozpočty VO zafixovat na úrovni roku 2012 a změny ve financování provést až na základě nového systému hodnocení, který vzejde z Individuálního projektu metodika“.

¹ Zákon č. 130/2002 Sb., o podpoře výzkumu, experimentálního vývoje a inovací z veřejných prostředků a o změně některých souvisejících zákonů (zákon o podpoře výzkumu, experimentálního vývoje a inovací), ve znění pozdějších předpisů (dále jen „zákon“)

Blíže k předpokládanému průběhu přechodného období:

- Dle harmonogramu projektu IPn Metodika na počátku roku 2014 budou k dispozici návrhy *oborových metodik hodnocení a procesní návrh hodnocení*.
- V průběhu roku 2014 budou návrhy prodiskutovány a implementovány tak, aby se mohlo připravit a provést *celonárodní hodnocení výzkumných organizací* a to cca během roku 2015.
- Výsledky zhodnocení VO z roku 2015 tak budou k dispozici až v roce 2016, kdy se bude připravovat SR 2017 a střednědobý výhled SR 2018-2019.
- zhodnocení VO dle *oborových metodik hodnocení* poskytne i tzv. mezinárodní zhodnocení VaV v ČR jako dosud nezohledňované východisko alokace SR mezi poskytovatele.

Tento harmonogram předpokládá optimistický průběh projektu, nenulová rizika představuje např. pozastavení financování z EU fondů, vládní nestabilita, zdržení výběrových řízení v rámci projektu IPn Metodika, atd.

Dále jsou uvedeny 3 varianty možného postupu v tomto přechodném období let 2012 až 2014. Navrhovaný postup se týká alokace prostředků SR mezi jednotlivé poskytovatele. Postup alokace prostředků SR z úrovně poskytovatelů na jednotlivé příjemce spadající do jejich působnosti není v tomto textu diskutován, neboť zákon č. 130/2002 Sb., v tomto případě neposkytuje prostor pro jiný postup alokace, než je zohlednění výsledků těchto VO v uplynulém pětiletém období. Výjimku tvoří ti poskytovatelé, kteří mají vlastní způsob hodnocení (týká se pouze AV ČR).

I. Varianta prodloužení Metodiky 2011

Tato varianta předpokládá prodloužit platnost stávající Metodiky 2011 na následující 3 roky. Po formální stránce je nutné celý text znovu předložit vládě ke schválení, protože usnesení vlády nelze „novelizovat“.

I. a) varianta prodloužení Metodiky 2011

V předkládaném textu by neměly být prováděny žádné zásadní změny. Je navrhováno pouze aktualizovat kalendářní termíny na období let 2012 až 2015, platnost dokumentu stanovit na 3 roky a aktualizovat část týkající se hodnocení programů.

I. b) varianta prodloužení Metodiky 2011 bez kapitoly V.

V této variantě je navrhováno vypustit kapitolu V „Popis převodu RIV bodů do návrhu státního rozpočtu na oblast VaVaI“. Návrh státního rozpočtu pro jednotlivé roky by tak nebyl fixně zakotven v tomto dokumentu. Zároveň by byl opuštěn princip renormalizace, neboť princip přepočítávání výsledků je protikladný excelenci ve vědě (VaV) a obsahuje model „kolektivní viny“.

Pro obě varianty:

Příležitosti: Nad textem panovala v roce 2011 konsensuální dohoda všech poskytovatelů. Pokud úpravy textu nebudou výrazné a pokud platnost Metodiky bude omezená (max. 3 roky), je tato varianta realizovatelná a má charakter přechodného období.

Zápory: Metodika 2011 vznikla modifikací Metodiky 2010 jako dočasné řešení do doby, než bude schválena komplexní nová Metodika, kterou původně měla být Metodika 2012. Z dnešního pohledu tímto výsledným řešením mají být výstupy projektu IPN. Prodlužování platnosti Metodiky 2011 na

další období může narazit na argumentaci opakovaného prodlužování dočasného řešení nad původní časový rámec příslibený v roce 2011.

II. Varianta dokončení Metodiky 2012

Tato varianta předpokládá dokončit vypořádání meziresortního připomínkového řízení k textu Metodiky 2012, které bylo zahájeno v minulém roce. Bylo by nutné najít se všemi připomínkujícími místy společný konsenzus a dokument předložit vládě ke schválení. V příloze je uveden materiál z jednání Rady v roce 2011 (267/A1), který obsahuje všech 288 resorty zaslaných připomínek.

Příležitosti: Text Metodiky 2012 se pokusil vyřešit základní nedostatky Metodiky 2011, kdy Metodika 2012 nahrazuje namátkovou formu verifikací odborných knih jejich kompletními verifikacemi a dále nahrazuje paušální bodové hodnocení odborných knih jejich hodnocením metodou peer-review. Tyto změny představují zcela zásadní zlepšení dosavadního neudržitelného (a kritizovaného) stavu přinejmenším pro celou oblast společenských a humanitních věd.

Dále Metodika 2012 zcela zásadně změnila přístup k hodnocení výsledků aplikovaného výzkumu, kde se z prostého počítání kusů výsledků nově zavádí vazba na uplatnitelnost těchto výsledků prokazatelná objemem příjmů za tyto výsledky (viz. příslib z vládního prohlášení).

Metodika 2012 zohledňuje publikační specifika oborových skupin tak, aby se omezily možnosti úniku do snadných, nízkokvalitních a obtížně verifikovatelných druhů výsledků.

Zde uvedené zásadní novinky v Metodice 2012 nejsou možná tak důležité pro alokaci SR mezi poskytovatele, ale jsou zcela zásadní pro alokaci prostředků poskytovateli (mezi příjemce), kteří nemají vlastní systém hodnocení (tj. všichni kromě AV ČR) a musí nějakým způsobem alokovat prostředky mezi své příjemce.

Realizace této varianty by dále rozvíjela stávající způsob hodnocení, část vědecké obce (např. děkani přírodovědeckých fakult) se tohoto postupu dožadují. Návrh Metodiky 2012 již zapracoval (nezávisle na výsledcích provedeného auditu VaVaI) jeho některá doporučení a jde tedy stejným směrem.

Zápory: Nově navržené způsoby hodnocení monografií a výsledků aplikovaného výzkumu vyvolaly v meziresortním připomínkovém řízení nejvíce zásadních připomínek. Dosažení konsensuální dohody všech poskytovatelů bude velmi obtížné, ne-li nemožné. Stejně tak může být problematická tříletá doba platnosti této Metodiky, neboť analýzy k navrhovanému způsobu hodnocení monografií a aplikovaných výsledků nebyly zveřejněny a jsou zpracovány pouze na vybraných modelových případech. Část odborné veřejnosti podporuje zpřesňování Metodiky tímto způsobem, jiná část zastává názor, že stávající způsob hodnocení je nereformovatelný a měl by být opuštěn. Opuštění stávajícího systému hodnocení VO doporučuje i závěrečná zpráva projektu IPn, Audit výzkumu vývoje a inovací v ČR.

Velkým problémem je časový harmonogram, neboť z procedurálního hlediska by měl být text Metodiky předložen vládě ke schválení do

konce května 2012. Schválení Metodiky např. až v srpnu (tj. v průběhu hodnocení) vedlo v minulosti k řadě problémů jak při vlastním hodnocení, tak při využití jeho výsledků při přípravě návrhu rozpočtu.

III. Varianta multikriteriálního hodnocení

Tato varianta předpokládá nový mechanismus hodnocení, než představovaly jednotlivé Metodiky platné od roku 2004. Jedná se o kombinaci hodnocení výsledků VO a o hodnocení perspektivnosti, kvality a potenciálu jednotlivých VO. Navrhuje se body z provedených Hodnocení použít pouze jako jeden ukazatel (kritérium), a celý systém hodnocení doplnit o další ukazatele (kritéria) pro měření kvality jednotlivých VO. Výsledný pohled na určitou organizaci pak bude kombinací těchto ukazatelů. Vliv „RIV bodů“ na návrh státního rozpočtu na oblast VaVaI by byl oslaben. Bližší rozpracování této varianty je předkládáno v samostatném materiálu.

Příležitosti: Zcela nový pohled na hodnocení VO se blíží metodám používaným v okolních evropských státech. Kombinace více faktorů eliminuje zásadní dopad jednoho kritéria v případě, kdy toto kritériu není schopno popsat jemná specifika týkající se konkrétní VO resp. oboru. Použití více kritérií též snižuje tlak na účelovou manipulaci s údaji o výsledcích, které slouží pro hodnocení. Je respektován názor části vědecké obce i doporučení mezinárodního auditu, že stávající způsob hodnocení by měl být opuštěn.

Zápory: Jedná se o nové řešení, které zatím není známo vědecké veřejnosti, a proto její reakce není předvídatelná. Výsledky analýz tohoto postupu zatím nejsou známy v dostatečném rozsahu, neboť byly modelovány pouze na omezeném počtu VO. Některé údaje potřebné pro tento postup nejsou v IS VaVaI k dispozici a musí být hledány způsoby, jak dosažitelnost těchto údajů zajistit, při minimální zátěži jednotlivých VO. Toto by mohl být úkol pro Komisi pro hodnocení výsledků ve spolupráci se sekretariátem Rady.

Velkým problémem je časový harmonogram, neboť z procedurálního hlediska návrh musí projít mezíresortním připomínkovým řízením, připomínky musí být projednány a vypořádány a pak teprve může být předložen vládě. Schvalování Metodik např. až v srpnu (tj. v průběhu hodnocení) vedlo v minulosti k řadě problémů jak při vlastním hodnocení, tak při využití jeho výsledků při přípravě návrhu rozpočtu.

Vzhledem k časovému prostoru, který je k dispozici, přichází tato varianta v úvahu spíše od roku 2013.

Přílohy:

- Varianta prodloužení Metodiky 2011
- Varianta multikriteriálního hodnocení
- materiál 267/A1 z jednání Rady, návrh na vypořádání mezíresortního připomínkového řízení k Metodice 2012

Zpracoval: Ing. Matějka, prof. Málek, zapracovány připomínky členů a stálých hostů Rady

22. 3. 2012